

Open
Monumentendag
Vlaanderen

zondag 11 september
www.openmonumenten.be **Conflict**

Toeristische treintjes

Geen eigen vervoer? Geen probleem. Dit jaar brengen twee toeristische treintjes je van de ene naar de andere OMD-locatie. De Pajerotrein verzorgt de verbinding tussen Heist, Knokke, Westkapelle en Ramskapelle (via de polders). Het toeristisch treintje maakt de verbinding tussen Heist, Knokke en Het Zwin (via het kustgebied). Aan Museum Sincfala, Station Knokke, Kalfmolen en Kerk Heist kan je eenvoudig overstappen van het ene op het andere treintje. Het vervoer is gratis.

Pajerotrein

Museum Sincfala - Station Knokke - Kalfmolen - Kerk Westkapelle - For Freedom Museum - Kerk Heist - Museum Sincfala

Museum Sincfala	10:20	11:45	13:45	15:15	16:45	18:00
Station Knokke	10:30	12:00	14:00	15:30	17:00	18:15
Kalfmolen (hoek Kalfstraat)	10:45	12:15	14:15	15:45	17:15	
Kerk Westkapelle	09:35	11:00	12:30	14:30	16:00	17:30
For Freedom Museum Ramskapelle	09:50	11:15	12:45	14:45	16:15	17:45
Kerk Heist	10:05	11:30	13:00	15:00	16:30	
Museum Sincfala	10:20	11:45	13:15	15:15	16:45	18:00

Toeristisch treintje

Museum Sincfala - Station Knokke - Kalfmolen - Prov. Natuurpark Het Zwin - Saint-George's Anglican Church - Kerk Heist - Museum Sincfala

Museum Sincfala	10:00	11:30	13:30	15:00	16:30	18:15	
Station Knokke	09:30	10:10	11:40	13:40	15:10	16:40	18:25
Kalfmolen (voor molen)	10:15	11:45	13:45	15:15	16:45		
Prov. Natuurpark Het Zwin	10:30	12:00	14:00	15:30	17:00		
		12:30			17:30		
Saint George's Anglican Church	10:45	12:45	14:15	15:45	17:45		
Kerk Heist	09:50	11:15	13:15	14:45	16:15		
Museum Sincfala	10:00	11:30	13:30	15:00	16:30	18:15	

Heist

- **Kerk Sint-Antonius Abt** - Sint-Jozefstraat 1 - 11-18u, met doorlopend gidsbeurten | Deze neogotische parochiekerk (1871-1875) werd gebouwd voor de toen sterk groeiende vissersgemeenschap, ter vervanging van de vroeggotische kerk in het zuiden van Heist (Koudekerke). Bijzondere aandacht gaat naar de visserij en het conflict tussen mens en zee. Zie p 4.
- **Wandeling De zee geeft, de zee neemt** - Startplaats: Kerk Sint-Antonius Abt - Vertrek om 10, 13 en 15u | We wandelen door de oude vissersplaats Heist en staan stil bij gebouwen, monumenten en beelden die verwijzen naar het vaak gevaarlijke leven van de vissers op zee en de slachtoffers van de twee wereldoorlogen. Zie p 6.
- **Tentoonstelling Zorg voor de doden** - Museum Sincfala, Pannenstraat 140 - 10-18u | Zie p 9.

Knokke

- **Saint-George's Anglican Church** - Zoutelaan 77 - 10-17u, met doorlopend gidsbeurten | Dit kerkje met neogotische inslag (1911) en een gekanteeld torentje (1926) is gebouwd naar een ontwerp van architect Dujardyn. De Duitse bezetter gebruikte het tijdens WO I als paardenstal. Ook daarna deed het nog dienst als stalling voor het Belgische leger. Een bombardement tijdens WO II veroorzaakt grote schade. In 1953 werd het grondig gerestaureerd en heropend. Zie p 10.
- **Wandeling Kleyne Vlakte** - Startplaats: Ooievaarderslaan - Vertrek om 11, 14 en 16u | Dit voormalige schorre- en strandgebied is sinds de 19e eeuw door de Internationale Dijk van de zee afgesneden. Een deel ervan werd tot de jaren 1960 gebruikt als vliegveld, ook tijdens WO II. De voorbije jaren zijn in het gebied natuurherstelwerken uitgevoerd, met de bijbehorende discussies. Zie p 12.
- **Kalfmolen** - Graaf Jansdijk 236 - 10-18u | Deze beschermde molen (ca. 1670?), een open houten standaardmolen, bepaalt het beeld van de Graaf Jansdijk. De huidige molen is genoemd naar de vlakbij gelegen herberg Het Kalf, zoals ook de wijk sinds de 19e eeuw heet. De twee kersverse molenaars geven deskundige uitleg. Bij windrig weer wordt graan gemalen. Zie p 14.

Ramskapelle

- **Molen van Callant** - Ramskapellestraat z/n - 10-18u | Deze spierwitte bergmolen (1897), met onderdelen van een oudere staakmolen die al in 1461 wordt vermeld, staat aan de rand van een pittoresk polderdorp. Hij is in 1999 als monument beschermd en de omgeving als dorpsgezicht. In 1912 werd hij uitgerust met een motor om ook op windstille dagen te kunnen malen. De molenaar vertelt met passie over de molen en zijn restauratie. Zie p 16.
- **For Freedom Museum** - Ramskapellestraat 91-93 - 10-18u, met doorlopend gidsbeurten | Dit museum belicht de bevrijding van de Zwinstreek in het najaar van 1944, een intens conflict tussen de Duitse bezetter en de hoofdzakelijk Canadese bevrijders. In de tuin liggen de wrakstukken van vliegtuigen die zijn opgegraven door het archeologisch team van de Belgian Aviation History Association. | www.forfreedommuseum.be. Zie p 18.

Westkapelle

- **Wandeling Fort Sint-Donaas** - Startplaats: Sluissestraat 102 (aan grenspaal) - Vertrek om 11 en 15u | Fort Sint-Donaas werd gebouwd in het begin van de 17e eeuw. Het verdween grotendeels toen begin 19e eeuw de Damse Vaart er doorheen werd gegraven. Het bolwerk bestond uit een bastion dat omgeven was door ravelijnen en grachten. De huidige resten bevinden zich aan de noordzijde van de Damse Vaart. Nu is het een natuureservaat. Zie p 20.
- **Fietstocht Spaanse en Staatse Forten** - Startplaats: Sluissestraat 102 (aan grenspaal) - Vertrek om 14u | De streek heeft een 'rijk' oorlogsverleden. Maak kennis met de vele sporen daarvan, die gaan van de Tachtigjarige Oorlog tot en met WO II. We doen forten en linies aan die dienstdeden van de 16e tot de 20e eeuw: Fort Nieuwe Hazegras, Retranchement, Sluis, Fort Sint-Donaas en Fort Sint-Frederik. Zie p 22.

Heist - Kerk Sint-Antonius Abt

In Heist is de link met de visserij en de vissersgemeenschap nooit ver weg, ook niet in de Sint-Antonius Abtkerk. In 1863 wordt beslist om de vroeggotische kerk in het zuiden van Heist (Koudekerke) te vervangen door een nieuwe, grotere kerk in het noorden van de verschoven dorpskom. In de periode 1871 - 1875 wordt naar een ontwerp van architect P. Buyck een neogotische basilicale kerk opgetrokken. De toren wordt pas in 1886 toegevoegd.

Het roosvenster uit 1993 'Uitvaren ter vangst' aan de noordzijde brengt een eerbetoon aan de zeevisserij. Het wel en wee van de vissers wordt er in 25 m² gebrandschilderd glas uitgebeeld, bekroond door de geliefde 'Ster der Zee'. De zee geeft niet alleen, soms neemt ze ook en eist ze haar tol: schepen vergaan, vissers komen om. Velen vonden het zeemansgraf. Linksbeneden dit roosvenster staan in het in-memoriampaneel 180 namen gebeiteld. De naamlijst werd door Jozef Couwijzer opgesteld en staat gebeiteld in 24 panelen in eikenhout. Troostend en bemoedigend prijkt het beeld van Maria 'Ster der Zee' op de vooruitstekende boeg van een visserssloep, de H1 met een verguld anker. Het is in hout gesneden en gepolychromeerd, met een roodkleurig kled en blauwe halfopenhangende mantel. Op het hoofd draagt Maria een gouden kroon. Het Kind Jezus houdt een wereldbol met kruis in de hand. Dit beeld werd door de graaf en gravin van Vlaanderen geschonken ter gelegenheid van hun eerste bezoek aan de kerk van Heist op 18 mei 1884.

In de andere gebrandschilderde glasramen refereert een aantal taferelen naar de visserij: vissers in de storm, het bedaren van deze storm door Christus en de wonderbare visvangst.

In 1988 richtte de pastoor achteraan in de linkerzijbeuk een rouwkapel in. De gewoonte om houten kruisjes met namen van de overledenen aan te brengen dateert van Allerzielen van dat jaar. In de torenmuur is de gedenksteen ingemetseld als aandenken aan Johannes Quintens, zoon van Jan en Pasphasia Vandeweerde. Hij werd in Heist geboren en was Onze-Lieve-Vrouwe-, armen- en kerkmeester. Onder de Oostenrijkers was hij hoofdman van Heist, gedurende de Franse en Hollandse tijd burgemeester. De gedenksteen herinnert aan de eeuwige fundatie (= stichting tot het opdragen van missen, broodbedeling en

armenzorg). De witmarmeren steen van 1,51 m hoog en 0,99 m breed is omringd door een blauwmarmeren kader en ingemetseld in de muur.

Rechts van de toren was vroeger de doopkapel, die nu devotiehoek is. Ook daar staat een gedenksteen van een lid van de familie Quintens, namelijk Jacobus, zoon van Jan en Mary Francesca De Witte. Ook Jacobus werd geboren in Heist en was Onze-Lieve-Vrouwe- en kerkmeester en tevens burgemeester. Ook deze gedenksteen herinnert aan een eeuwige fundatie met uitdeling van brood aan de armen. Het grafschrift meet 1,65 bij 1,05 m en zit in een blauwmarmeren omlijsting vervat.

In de devotiekapel hangt het schilderij 'Onze-Lieve-Vrouw van Smarten' ook wel 'Onze-Lieve-Vrouw van de vissers' genoemd. Dit kunstwerk uit 1901 is van de Gentse kunst schilder Theophiel Liebaert (1848 - 1927). Het tafereel stelt de Moeder Gods voor, de handen gevouwen in smeekgebed als voorspreekster voor de vissers die in levensgevaar zijn op zee. Haar gelaat is scherp getekend door droefheid en angst. De achtergrond is voor driekwart gevuld met een gordijn, terwijl bovenaan een vissersboot dreigt te vergaan.

Bronnen

- Lannoy, Danny – Knokke-Heist terugblik – De Distel, 1998.
- Van den Heuvel, Jozef et al. – Parochieboek van Sint-Antonius Abt te Heist-aan-Zee – Uitgeverij Crea, 1998.

Heist - Wandeling: De zee geeft, de zee neemt

Enerzijds is de zee een bron van inkomsten, bijvoorbeeld door middel van visserij en de mogelijkheden voor handel. Anderzijds maken storm en overstromingen de zee tot vijand. Zo lieten in een eeuw tijd heel wat Heistse vissers hun leven op zee. Getuigen daarvan zijn een reeks monumenten en herdenkingspanelen in Heist. Maar ook de herdenkingselementen van de twee wereldoorlogen komen tijdens de wandeling aan bod.

Vissershulde monument

Aan het Vissershuldeplein staat sinds 1964 het beeld van een visser en zijn vrouw met kind in de arm met hun rug naar de zee gekeerd. Vanuit de vereniging Vissersvreugd van de Vrije Visserijschool Heist kwam eind 1962 het voorstel om het anonieme zeemansgraf van de Heistse vissers gestalte te geven in de vorm van een monument voor de zeevissers. Vissersvreugd kreeg van burgemeester de Gheldere een gunstig antwoord. De burgemeester kreeg al snel medewerking van de provincie. De West-Vlaamse gedeputeerde Storme bezorgde de gemeente Heist een lijst van Vlaamse beeldhouwers en uiteindelijk kreeg André Taeckens (1906-1962) uit Assebroek de opdracht.

Een krantenartikel van dinsdag 11 februari 1964 meldt: "Het ontwerp werd gemaakt door de Heistse kunstschilder Henri De Jaeger, terwijl het beeld zelf toevertrouwd is aan de gehandicapte artiest Alfred Taeckens uit Assebroek. Het beeld stelt een jonge visser voor met vrouw en kind. Te oordelen naar de maquette zal het een fraai kunstwerk worden." Henri De Jaeger (1912-1984) was dus ontwerper en mederealisator. De financiering van het maken en het plaatsen van het kunstwerk gebeurde op basis van een inzamelactie met als basisbedrag de 25.000 Belgische frank gewonnen bij de BRT-wedstrijd Eén tegen allen. Door de solidariteit onder de Heistse bevolking en dankzij de invloed van burgemeester de Gheldere werd 200.000 Belgische frank bijeengebracht. In afwachting van de realisatie van het monument werd het toenmalige Iweinplein - in de volksmond het 'puteplein' omdat er waterspuwende kikkers stonden - in 1964 klaargemaakt. De geplande inwijding op van 28 juni werd uitgesteld tot 15 augustus omdat twee vissersboten waren vergaan.

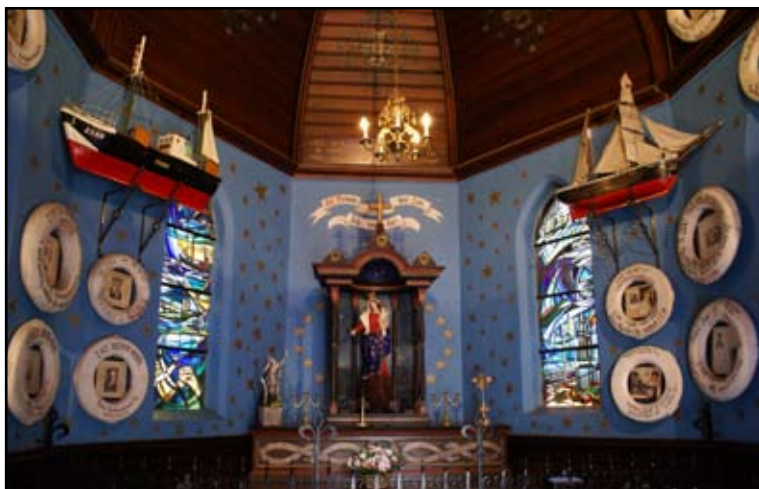
Herdenkingsmonument

Op het Heldenplein werd in 1921 het gedenkteken van Hippolyte Le Roy (1857-1943) voor de geplaatst. Het is een monument voor de militaire en burgerlijke slachtoffers uit de Eerste Wereldoorlog, met een gedenksteen voor de militaire en andere slachtoffers en één voor de anonieme slachtoffers van het concentratiekamp van Dachau, beide Tweede Wereldoorlog. Op de sokkel staat het beeld van een soldaat in volle uitrusting, het geweer in aanslag, gehurkt achter een barricade van zandzakjes gestut door een primitieve houtconstructie. Opzij van hem ligt een getroffen soldaat, die het vaandel nog in de hand klemt. Aan de andere kant ligt een reddingsboei omgeven door een eiken- en laurierblad-slinger. Alles in witte natuursteen uitgevoerd. Het beeld verwijst naar de loopgrachtenoorlog aan de IJzer.

Visserskapel

De Heistse vissersgemeenschap had al eeuwen een bijzondere verering voor Onze-Lieve-Vrouw. In 1854 werd in Heist een eerste visserskapelletje ter ere van Onze-Lieve-Vrouw ter Zee gebouwd, midden in de duinen, langs een 'visserswegel', waar nu de Vuurtorenstraat ligt. Toen dit kapelletje in 1868 moest verdwijnen voor de nieuwe spoorweg Brugge-Heist, werden plannen gemaakt voor een nieuwe kapel. In 1892 werd deze Visserskapel in neogotische stijl, aan het huidige Cornelius Bassensplein, herbouwd naar de plannen van Jean Baron de Béthune ('Jan Gotiek'). Bij herstellingen in 1927-1928 wordt de kapel uitgebreid met een klein achtergelegen kapelletje met beeld van de Heilige Theresia. Toen werd ook een omheining aangebracht, die nu verdwenen is. Het gedenkteken in het kleine niskapelletje heeft het opschrift:

"Hier is 't - 't Visscherskapelletje - Opgericht in de duinen door E.H. Nounckele Pastor en C. Bassens Reeder Anno 1892 - Hersteld en Verfraaid annis 1927-1928"

In het kapelletje is bidruimte en koor met neogotisch altaar toegewijd aan Onze Lieve Vrouw, Ster der Zee. Tot in 1975 stond er in de kapel een 18de eeuwse Maria-met-Kind. Het werd gestolen. J. Ackx sneed een nieuw beeld dat op 1 november 1976 werd ingewijd. Het beeld wordt ter gelegenheid van de zeewijding megedragen in de processie. Het beeld dat thans boven het altaar prijkt, werd vervaardigd door de Filippijnse kunstenaar Ramon Caguin (1993). Het is een getrouwe kopie van het oorspronkelijke en werd gepolychromeerd in de ateliers Landas van Mare Penninck. Boven het altaar en aan de andere binnenmuren hangen ex-voto's - boten, reddingsboeien, foto's van vissers die omkwamen op zee - getuigend van een levendige devotie. De kapel is sinds 1985 beschermd monument.

Henri De Jaeger

Heistenaar Henri De Jaeger, geboren in Heist op 30 december 1912, was kunstschilder, beeldhouwer en voorzitter van de kunstkring 'Horizon'. In de statuten van deze kring stond: "Medewerken om de kunst en de interesse voor het schone bij niet geïnteresseerde te ontwikkelen; kunstenaars van eigen bodem en vooral van eigen streek aanmoedigen en helpen, het bezoeken van schouwburgen, musea en dergelijke aanmoedigen, toelichten en inrichten; de lust van lezen en reizen verlevendigen en de vreugde in de beschouwing van de natuur verdiepen."

Die had als thuisbasis de benedenverdieping van zijn huis aan de Parkstraat 45 waar hij vanaf 1950 woonde. Maar omdat het organiseren van voordracht, toneel, kunst en declamatieavonden financieel niet haalbaar was, waren de activiteiten na een tijd vooral beperkt tot tentoonstellingen.

Henri De Jaeger verbleef langere tijd in Sint-Niklaas. Op 1 maart 1934 haalt hij in de Brugsche Hoogere Schilderschool zijn bekwaamheidsdiploma voor de "Volledige studiën

hout- en marmernabootsing, letterschilderen en versiering" met de grootste onderscheiding, 352 op 400 punten. Daarna deed hij zijn legerdienst, studeerde nog een paar jaar en werkte een aantal jaar als sierschilder om later van kunstschilder zijn beroep te maken. In 1950 kwam De Jaeger terug naar zijn geboortestad en de hem "obsederende" zee.

De Brugse Courant van 24 augustus 1957 maakt attentie van de evolutie dat het werk van De Jaeger heeft doorgemaakt. "De schilder tast aanhoudend naar de ware geest van onze tijd. [...] De schilder zoekt in de gewone onderwerpen aspecten op die buiten de realiteit liggen. Zijn schilderwerk wordt nu volgens een totaal moderne formule tot stand gebracht. Het wordt een negeren van alle perspectief, dat niet onmiddellijk door kleurtonen wordt bereikt." In een interview omschrijft hij het zelf als volgt: "Ik heb zeer lang nogal donker gewerkt, eerder in expressionistische trant, maar dan een rustig expressionisme. Men heeft me toen een animist genoemd en ik geloof wel dat die term de juiste is. Rond 1950 ben ik teruggekeerd naar Heist en geleidelijk, misschien onder de invloed van de helderheid der kleuren hier aan zee, heb ik ook feller kleuren gebruikt, zuivere kleuren, veel blauw, geel, oranje, rood; zoals de vele gele en rode zeeën, die ik sedert een zevental jaren gemaakt heb."

De Heistenaar was ook beeldhouwer en maakte grafisch werk zoals de illustratie van een paar boekjes van Lucien Dendooven.

De Jaeger stelde in de galerie geregeld tentoon. Een krantenartikel uit 1950 beschrijft hem als een poëtische kunstenaar. "De veertigjarige kunstschilder verdient alle lof op de wijze waarop hij de keuze van zijn geëxposeerd oeuvre heeft volbracht. Wat de toeschouwer het meest aangrijpt is deze eenvoud van werkwijze, dit beheerst meesterschap over het coloriet en de warme diepe toon, die U als uit zijn doeken toespreekt. [...] Henri De Jaeger is een dichter van het palet die zijn eigen maar schone weg opgaat."

De Nieuwe Gids van 23 mei 1956: "Kunstschilder Henri [...] opent dit jaar de reeks met een serie gans nieuwe werken. Ofschoon figuratief en vasthoudend aan klassieke middelen, is hij in deze doeken toch uitgesproken modern van opvatting. De schilder houdt minder van details of anekdotes, de verhaaltrant is bijkomstig en met de kleuren alléén laat hij het werk tot rijpheid komen. De onderwerpen zijn verscheiden: zee, oogst, moeder, kinderen." De krant Burgerwelzijn van 23 juni 1967 schrijft: "Het is lang geleden dat we van hem nog een expositie te zien kregen. [...] Deze uiterst kleurgevoelige schilder vinden we altijd terug het grootst in zijn marines."

De Jaeger was getrouwd met Hélène Van Loocke. Hij overleed in Brugge op 16 november 1984. Op haar website schrijft De Jaeger's kleindochter Els Goethals: "Mijn grootvader Henri De Jaeger inspireerde me om te experimenteren met kleuren, materialen en kunsttechnieken. Als gewaardeerd kunstschilder, beeldhouwer en voorzitter van de lokale kunstkring "Horizon" bezielde hij mij met het artistieke virus. Van jongsaf aan kwam ik via hem in contact met kunst. Hij opende tijdens de zomermaanden een kunstgalerie in de Parkstraat te Heist. Daar hebben verschillende kunstenaars geëxposeerd."

Een uitgebreidere tekst kan je lezen op www.sincfala.be - Activiteiten - 2011 - OMD

Bron

- Voor Henri De Jaeger - Archief Els Goethals

Vijfduizend jaar begraven in Brugge en Ommeland

Doorheen de eeuwen heeft de mens op diverse manieren zijn zorg voor de doden betuigd. Bij het archeologisch onderzoek worden daar vaak de sporen van teruggevonden. Een greep uit het aanbod: cirkelvormige grafmonumenten uit de prehistorie, Romeinse brandrestengraven, middeleeuwse beschilderde graven en kerkhoven uit de moderne tijd.

Vermoedelijk werd een graf doorheen de eeuwen steeds met één of ander grafmonument aangeduid. Slechts vanaf de late of post-middeleeuwen zijn dergelijke grafplaten of -zerken bewaard gebleven en kennen we de identiteit van de overledene.

Wat Knokke-Heist betreft, wordt aandacht geschonken aan de grafmonumenten uit de moderne tijd. Uit de kerk van Westkapelle wordt een ingemetselde grafplaat uit de 16de eeuw toegelicht. Aandacht gaat ook naar het kerkhof van Ramskapelle waar nog verscheidene smeedijzeren kruisen uit het einde van de 19de eeuw bewaard zijn gebleven. Soms zoals in Heist/Koudekerke raakte een kerk met bijhorende begraafplaats in onbruik en moest het kerkhof ontruimd worden.

Uitgebreide informatie vind je op www.sincfala.be – Tentoonstellingen

De tentoonstelling is een realisatie van de Intergemeentelijke dienst voor archeologie in Brugge en ommeland, kortweg Raakvlak. Deze organisatie is werkzaam in Beerne, Brugge, Damme, Jabbeke, Knokke-Heist, Torhout en Zedelgem. Meer informatie over Raakvlak vind je op www.raakvlak.be.

Knokke - Saint-George's Anglican Church

Op het einde van de 19de eeuw kwamen de Britse toeristen met de mailboot naar Oostende. Ze reisden naar Brugge om deze stad met vermaarde geschiedenis te bezoeken. Een uitstap met de stoomtram naar Knokke zorgde voor een portie gezonde zeelucht. Al snel burgerden de Engelsen zich in en kwamen in de ontluikende badstad wonen. Al in het begin van de 20ste eeuw telde Knokke een Engelse kolonie van 300 leden, zowel gepensioneerde oud-strijders als toeristen. De Engelse families hadden behoefte aan een kerk. Kleine diensten werden in openlucht in de duinen gehouden.

In 1905 richtten kapelaan Arthur Hull uit Brugge en de afgevaardigden van de voorlopige golfclub een aanvraag aan de Zoutepolder om een Engelse kapel op te richten. Het gemeentebestuur gaf goedkeuring mits een plan en bestek zouden worden opgesteld en voorgelegd. Daarin stond ondermeer dat het gebouw minstens zes meter hoog moet zijn. Een aanvraag voor een subsidie van 2.000 Belgische frank werd geweigerd. De Engelsen klopten aan bij de familie Lippens en hetzelfde jaar nog schonk de Zoutepolder een stuk grond van 362 m² voor de oprichting van een kapel aan de Zoutelaan (niet ver van de Piers de Raveschootlaan), goed voor 150 gelovigen. De Zoutelaan lag dan nog gewoon in het duinzand. In 1908 bleek de kapel al te klein voor de erediensten. Door de groei van de Engelse kolonie werd uitgekeken naar een groter kerkgebouw. De elektriciteitsmaatschappij kocht het eerste gebouwtje op en breidde het in 1910 uit tot een centrale.

In 1911 werd na onderhandelingen met de Compagnie Het Zoute gekozen voor een meer oostelijke locatie, ook aan de Zoutelaan. De Compagnie schonk de grond, waarna de bouw naar plannen van architect Adolphe Pirenne door de plaatselijke aannemer Camille Deckers kon beginnen. De kosten voor de bouwwerken bedroegen 16.651 Belgische frank. De anglicaanse kerk leende 9.000 frank bij de 'Society for the Propagation of the Gospel'. De verkoop van het oude kapelletje bedroeg 3.000 frank. Patroonheilige werd Saint George (Sint-Joris met de draak).

Bouwen kon niet zomaar. Het is opvallend hoe de familie Lippens alle werkzaamheden van nabij opvolgde en nauw betrokken was bij heel wat details. De aannemer twijfelde voor de bouw van het kerkje aan de ligging en vreesde dat hij te dicht bij de straat zou bouwen. Prompt schreef hij zijn opdrachtgever aan en vroeg de Compagnie richtlijnen ter zake.

De eerste kapelaan was Rev. H.C. Barnes. Hij werd opgevolgd door Rev. Taylor, die in 1958 overleed. Daarna kwam Rev. Jones van Oostende die als 'visiting clergyman' de diensten

verzekerde. Tot 2010 verzorgde Rev. Peter Tilley de kerkdiensten van de parochiekerk, die behoort tot de Community Church of England.

Links van de deur zit een steentje met 1911 en boven de deur zit een Sint-Jorisreliëf. De patroonheilige kon de kerk echter niet vrijwaren van ongeluk. Want nog datzelfde jaar moesten na een reeks windstoten de beschadigde oostelijke en westelijke brandglazen vervangen worden.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog gebruikten de Duitsers de kerk met neogotische inslag als paardenstal. De vloer, te glad voor de paardenhoeven, werd opgebroken. De gemetselde troggen zijn nog steeds zichtbaar. Na de oorlog was de bepleistering helemaal losgekomen en bleek de kerk ernstig beschadigd door inslagen van bommen en granaten. Na de bevrijding bleef het Belgisch leger de kerk gebruiken als stallen. In 1926 zond de 'Society for the Propagation of the Gospel' architect E.E. Lofting naar Knokke. Hij raadde aan een galerij ter ondersteuning van het middenschip en een typisch Engels kantelentorentje bij te bouwen. Het torentje is van architect A. Dugardyn. In 1928 volgden alweer nieuwe uitbreidingen met een altaargedeelte en een dienstzaal.

Bij de bevrijding van Knokke in november 1944 werd het kerkje zwaar beschadigd door beschietingen. Na de Tweede Wereldoorlog liet Charles Piercy het gebouw grondig restaureren. De brandglazen werden bekostigd met een geldinzameling in Engeland naar aanleiding van de herdenking van Saint George's Day, de aanval op Zeebrugge in 1918, ook wel 'Officers and Men who gave their lives for King and Country in the Naval Action at Zeebrugge, St. George's Day 1918'. In 1953 opende de kerk weer zijn deuren.

Bronnen

- Engelse kerk van het Zoute, in Cnoc is ier, 19, 1982, p. 89.
- Ballegeer, Johan – Archiefbeelden Knokke-Heist – Tempus Publishing Company (Stroud, GB), 2003.
- Muylle, Philippe et al. – Compagnie Het Zoute. 100 jaar in Knokke – Lannoo, 2008
- Opdedrinck, J. – Geschiedenis van Knokke – Lannoo, 1968.
- Lannoy, Danny – Knokke en de Belle Epoque – De Distel, 1993.

Knokke - Wandeling: Kleyne Vlakte

Dijken

De indijking van het huidige natuureservaat 'De Zwinduinen en -polders' startte in 1785 met de aanleg van de Hazegraspolderdijk. Hierdoor ontstond de Nieuwe Hazegraspolder. Twee jaar later volgde de indijking van de Zoutepolder door de Zoutepolderdijk. Op de strandvlakte bleven nog drie geulen actief die in de eerste helft van de 19de eeuw geregeld doorbraken. Bij zware stormen zetten deze drie geulen de dijken van de Hazegraspolder en de Zoutepolder onder druk. Een storm op 14-15 januari 1808 sloeg een bres in de Hazegraspolderdijk. Om de dijkbreuk te herstellen werd een Kraagdijk opgetrokken. De westelijke tak van het toenmalige Zwinestuarium (ook gekend als Smokkelgat of Paardenmarktkreek) vormde ook een bedreiging voor de Hazegraspolderdijk en werd vanaf 1827 stapsgewijs afgedamd. In 1849 werd de Smokkeldam aangelegd. De bouw van de Internationale Dijk (1872-1873) was een laatste stap in de bedijkingsgeschiedenis. Zo stond de Kleyne Vlakte, daarvoor ook een gebied van slikken, schorren en geulen, niet meer onder invloed van de zee. De echte zeedijk kwam er pas in de periode van 1910 tot 1943. De Kleyne Vlakte maakt deel uit van het natuureservaat De Zwinduinen en -polders.

Luchthaven

Begin jaren 1930 werd in de Kleyne Vlakte een vliegveld (40 ha) aangelegd, luchthavengebouwen inclusief. Het vliegveld werd in het begin vooral gebruikt als zweefvliegveldbasis en voor luchtdopen, vlieglessen en rondvluchten. Bij de start van WO II kwam het terrein in handen van de Belgische luchtmacht. Na luchtaanvallen in mei 1940 veroverden de Duitsers het vliegveld en breidden het in westelijke richting uit tot 150 ha. Bij de bevrijding deed het vliegveld dienst als bevoorradingsluchthaven voor de Engelsen. Na WO II exploiteerden Sabena, KLM en British Airways de luchthaven tot 1960. Op 1 februari 1953 liep de Kleyne Vlakte ongeveer een halve meter onder water door de beruchte overstromingsramp. Ten noorden van de Koninklijke villa was de Internationale Dijk wat lager gelegen omdat het Belgische leger op die plaats munitie naar zee voerde om te laten ontploffen. Om de Internationale Dijk te herstellen werd hier zand gewonnen en ontstonden 2 putten. De luchthavenconcessie verliep in 1962 en alle gebouwen werden afgebroken. Op het vliegveld werden zeedennen aangeplant en de putten werden gebruikt voor de jacht. Het gebied werd met prikkeldraadafsluitingen opgedeeld in verschillende weilanden. Er kwam ook een kartingcircuit dat is blijven bestaan tot eind de jaren 1990.

Golf

Ook de aanleg van het golfterrein 'Nieuwe Golf' of 'Golf aan de Lekkerbek' had opnieuw een grote invloed op het landschap: het terrein werd geëffend, duindoorn werd gekapt, waterputten werden gegraven en grond en graszoden werden aangevoerd. Vanaf de zomer van 1929 kon er worden gegolfd. Dat gebeurde tussen de schapen want het terrein bleef gewoon verder dienst doen als weide. De villa 'Het Bronnetje' ten westen van de 'Groenpleinduinen' werd gebruikt als clubhuis. Hier is de golfbaan nr. 18 te zien. Het golfterrein werd na de Tweede Wereldoorlog doorsneden door de aanleg van de Zwinlaan.

Jumping

In 1929-1930 werd een paardenrenbaan aangelegd in De Zwinduinen en -polders. De Paardenmarktbeek werd hierbij deels gebetonneerd om te dienen als hindernis. Voor de bouw van de paardenrenbaan werden de gronden genivelleerd, betonnen afsluitingen opgetrokken en kijkheuvels aangelegd. Tot de jaren 1960 werden er jaarlijks internationale jumpings georganiseerd. De bekendste deelnemer was Prins Bernard van Nederland.

Oorlogen

Tijdens WO I waren De Zwinduinen en -polders van groot strategisch belang voor de Duitse bezetter. In 1916 werd gestart met de bouw van 'Batterij Bremen'. Deze artillerie-eenheid moest enerzijds de haven van Zeebrugge beschermen en maakte anderzijds ook deel uit van de 'Hollandstelling' om de noordgrens van België te beschermen tegen een aanval vanuit Nederland. Een smalspoorbaan zorgde voor een verbinding met de batterij 'Sint-Paul' die ten noorden van het 'Sint-Paulusfort' lag (Oosthoek) en waar vier 88 mm kanonnen stonden opgesteld. Deze batterijen vormden samen met een bunkerlinie langsheen de Nederlandse grens de 'Hollandstelling' die tot aan Turnhout liep.

De Zwinduinen en -polders en zijn onmiddellijke omgeving waren belangrijk voor de verdediging van de Scheldemonding tijdens WO II. In het landschap liggen de resten van een gesloopte schietstand als onderdeel van het steunpunt 'Batterie Schelde'. De schietbanen zelf zien eruit als lichte depressies. Om tijdens WO II het vliegveld en de verdedigingscomplexen in het noorden van De Zwinduinen en -polders te verdedigen, werd in het begin van de jaren 1940 een antitankgracht aangelegd. Dit gebeurde ten westen van het vliegveld. De gracht werd door de Duitse ingenieurs aangelegd op een restant van een oude geul uit de 19de eeuw toen het huidige bos-, weide- en duingebied nog een strandvlakte was.

In De Zwinduinen en -polders hebben heel wat mijnevelden gelegen. In 1944 verspreidden de bezetters landmijnen over het volledige vliegveld waardoor het onbruikbaar werd. Het mijneveld kreeg de codenaam '114 Odette 712'. Er lagen ongeveer 12.000 mijnen. De meeste mijnevelden werden nog tijdens WO II opgeruimd door de geallieerde troepen maar een aantal achtergebleven mijnen zorgde later wel voor dodelijke ongelukken.

Natuur

Het natuurgebied De Zwinduinen en -polders kent een waaier aan kustbiotopen. Langs de zeezijde vind je zeereepduinen, meer landinwaarts gaan de duinen over in struweel en duingrasland en tref je een aangeplant bos met loof- en naaldhout. Het zuidelijke deel van het reservaat is een voormalige strandvlakte die nu bestaat uit weiden. Van hieruit heb je uitzicht op al deze verschillende kustbiotopen. Door overgangen in onder meer de bodem (van zand naar klei) en het grondwater (van zout naar zoet), kent dit natuurgebied een uiterst zeldzame flora en fauna en is daardoor uniek in Vlaanderen!

In 2009-2010 kreeg de Kleyne Vlakte een nieuw uitzicht dankzij het Europese natuurherstelproject LIFE-ZENO. Het open landschap en de oorspronkelijke geulen in de Kleyne Vlakte werden hersteld door afgravingen. Hierdoor ontstonden opnieuw vochtige duinpolderbiotopen. Het gebied wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos, die ook het gebied aan de hand van nieuwe informatieborden de wandelaar laat stilstaan bij natuur, landschap en erfgoed van de Zwinduinen en -polders.

Bronnen

- Diverse teksten Agentschap Natuur en Bos

Knokke - Kalfmolen

In de 17de eeuw werd op de Graaf Jansdijk, die dateert uit het begin van de 15de eeuw, een molen gebouwd die naar de wijk waar hij staat werd genoemd: 'De Kalfmolen'. Waar oorspronkelijk de zeedijk lag, zou volgens de overleveringen eerst een watermolen hebben gestaan. In die tijd heette de buurt Oosthoek en pas toen de dijk stevig genoeg was, kon er gedacht worden aan een open standaardmolen op de hoogte, in de wind en volgens het type uit de 16de eeuw. Dank zij het onderzoek van Maurice Coornaert in zijn boek 'Knokke en Het Zwin', weten we met zekerheid dat 'de muelen die op den zeedijk staet', in 1690 gebouwd, de Kalfmolen was.

In de eeuwen die volgden werden de namen van molenaars opgetekend om tot Ignace Devos te komen, pachter in 1834 en vermeld in de kadastrale legger uit die tijd. In de balken werden meerdere namen gegrift zoals Collyn 1733, J.P. Delanghe 1770, T. Tytens (zonder datum) en L.P. Devos 1864. Na Pol Devos werd de molen verkocht aan Edward

Verheye, de Grauwen, zoals hij werd genoemd. Hij bleef er tot 1914. Door de Eerste Wereldoorlog viel de molen stil en raakte grotendeels in verval. De Belgische Staat verwierf het eigendom en liet de molen herstellen. Pas in 1926 zette molenaar Lotheir Peel de Kalfmolen opnieuw in werking. Door het gebrekkige molenmechanisme hield molenaar Peel er na één jaar mee op. Dan bood zich nog een zekere Fons Hillens aan, maar hij vond de pachtprijs te hoog.

De Caelfmolen (1760), de Calfmolen (1772), de Kalfmeulen (1838) werd in 1928 aangekocht door de vrienden van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen met medewerking van het gemeentebestuur van Knokke, de vereniging Het Zoute en de Touring Club van België. Zo kon de molen van het Kalf behouden blijven en andermaal worden ingewijd tijdens de folklorefeesten in augustus 1928. In latere jaren had de molen hoe langer hoe meer te lijden van de tand des tijds. Na de Tweede Wereldoorlog werd de molen hersteld en zag hij er een tijdje weer zo goed als nieuw uit. Hoewel de molen vanbinnen volledig was uitgerust, werd hij niet in werking gezet. In de jaren 1970 kraakten de horizontale wieken onder hun gewicht en een restauratiebeurt drong zich op. In januari 1974 werd het gemeentebestuur van Knokke-Heist eigenaar van de molen.

Graaf Jansdijk

Om zich tegen de vloedgolven te beschermen, wierpen onze voorouders al vroeg terpen en dijken op. De Gentele- of Blankenbergse dijk is een van de eerste dijken in onze streek, aangelegd in de eerste helft van de 11de eeuw om de overstroming vanuit het Zwin in westelijke richting te beperken. Kort nadien werden dijken aangelegd zijdelings op de Genteledijk: Evendijk, Kalvekeetdijk... Omstreeks 1400 werd de Graaf Jansdijk opgeworpen. Het was onder het bewind van Graaf Jan Zonder Vrees, ook Graaf van Vlaanderen en Hertog van Bourgondië, dat korte dijkstukken onderling werden verbonden tot een aaneengesloten waterkering. Deze zeedijk strekte zich uit van Grevelingen in Frans-Vlaanderen tot aan Sas-van-Gent in Zeeuws-Vlaanderen. Op het grondgebied van Heist en Knokke liep het traject van de Graaf Jansdijk vanaf de Elizabetlaan op het grondgebied van Heist en Duinbergen langs de dorpskerk van Knokke en verder in oostelijke richting langs de Boudewijnlaan, de De Judestraat en sloot dan verder aan bij de huidige Graaf Jansdijk, tot aan de Vrede.

Op de Graaf Jansdijk werden ook molens gebouwd: de Molen van Van Damme (in Knokke dorp, inmiddels verdwenen) en de Kalfmolen (aan Het Kalf, beschermd in 1939). In de 19de eeuw vormt Het Kalf, met molen en lage, witgeschilderde huisjes een tweede bewoningskern langs de dijk, die vanaf hier in de richting van De Vrede zijn natuurlijke verhoging in het landschap heeft bewaard. In die tijd vinden in de herberg de vergaderingen van de gemeenteraad plaats. De oorspronkelijke naam Oosthoek verschuift naar de meer noordelijk gelegen woonkern rond het oude Sint-Paulusfort. De oude boerenhuisjes rond de molen zijn nu allemaal in gebruik als vakantieverblijven. Om de windvang te verzekeren, werd de onmiddellijke omgeving van de molen in 1995 als dorpsgezicht beschermd.

Landkaarten uit de 16de eeuw tonen aan dat zich tussen de zee en de Graaf Jansdijk een uitgestrekt schorren- en duinengebied vormde. Landinwaarts, achter de dijk, kwamen grote boerderijen tot stand zoals de Vaucelleshoeve (inmiddels verdwenen), de Grote Keuvelhoeve (Kalfstraat) en de Witte Hoeve (Graaf Jansdijk). Deze boerderijen vatten de ontginning van de ingedijkte polders aan en lieten de schorren, buitendijks gelegen, door schapen begrazen.

Bronnen

- Lannoy D., Knokke-Heist. Terugblik, Maldegem, p. 198-200.
- Internet: inventaris.vioe.be

Ramscapelle - Molen van Callant

De oudste vermelding van een molen in Ramscapelle is uit 1416: 'te Ramscapelle, eene meulne toebehoorende Janne van Dudzeele'. De molen, een houten staakmolen, was op een kleine kunstmatige heuvel gebouwd, 200 meter ten zuiden van de dorpskom, vermoedelijk om de mensen die in de nabijgelegen steenovens werkten, van brood te voorzien. Bij de molen hoorde immers ook een bakkerij. Pourbus tekende de molen van Ramscapelle op zijn kaart van 1571. Rond 1580, tijdens de godsdiensttroebelen, gaat de molen in de vlammen op, maar wordt daarna weer opgericht. De laatste staakmolen begaf het in 1896 tijdens een storm.

In 1897 bouwde Jozef De Vos met hergebruik van bepaalde 17de- of 18de-eeuwse onderdelen van de afgebroken staakmolen, een stenen molen in gele baksteen (formaat 22 x 11 x 6,5 cm) met rondboogvensters en twee ingangen, bestaande uit eenvoudige bakstenen dorpels en klampdeuren. In de roodgeschilderde sluitsteen boven de ingang staat de inscriptie: 'J. De Vos / Deckers 1897'. In 1912 werd door een Duits bedrijf een motor geïnstalleerd, waardoor de molen mechanisch of door de wind kon worden aangedreven. De motor stond buiten de molen en werd door een riem verbonden met de onderaandrijving, waarvan de aandrijfwielen aan de buitenkant van de romp bevestigd waren. De huidige eigenaarsfamilie Callant verwierf de molen in 1924.

In 1934 wordt één roede uitgehaald, in 1936 de andere. Op 5 januari 1936 waait door een storm de kap van de molen. Vanaf dan tot 1960 draait de molen mechanisch, het maalwerk werd via een extern riemwiel door een buiten de molen opgestelde motor aangedreven. Het mechanisme - twee maalstoelen op de steenzolder, het spoorwiel dat twee kamwielen aandrijft - bleef

gelukkig aanwezig. Charles Callant was molenaar tot 1960. De molen kwam daarna buiten gebruik. Doordat de koppen van de moerbalken volledig uitgerot waren, was er instortingsgevaar. Ofwel moest men alles stutten, ofwel de volledige binneninrichting verwijderen. Er werd gekozen voor de laatste oplossing.

Na de klassering in 1999 als monument en de gebouwen in de onmiddellijke omgeving als dorpsgezicht ontstonden plannen voor de restauratie. De maalinrichting en de zolders werden in juni 2001 uit de molen gehaald met een hijskraan. Alle onderdelen werden van een etiket voorzien, behandeld tegen houtworm en verdere verrotting en opgeslagen in een loods. Intussen werd de molenromp, vloeren en trappen en het overige metselwerk gerestaureerd. In 2005 was de molen terug maalklaar.

Ramskapelle

De parochie Ramskapelle is ontstaan op een grote terp waar al voor de indijking van de Zwinstreek schapenboeren woonden. Deze vluchtheuvel in de toenmalige Nederlanden werd na de aanleg van de Evendijk uitgebreid tot een woonterp. Deze ronde hoogte met een doorsnee van ongeveer 125 m is nog steeds waar te nemen in de dorpskern van Ramskapelle. Naarmate de ontginning en de uitbating van het ingepolderde gewest vorderde, kwamen meer boeren zich in het gewest vestigen en werden meer wegen aangelegd. Op de terp bouwden enkele landarbeiders hun huisjes. Er groeide een dorpskern waar men een hulpkapel oprichtte. Enkele jaren later werd de kapel verheven tot parochiekerk, die in 1260 de naam Ramskapelle kreeg. Men neemt aan dat de nieuwe parochie in de eerste helft van de 13e eeuw van de moederparochie Dudzele afgescheiden werd. In 1546 bestond in Ramskapelle al een boogschuttersgilde. Kerk en pastorie werden op het einde van de 16de eeuw in brand gestoken en het duurde tot 1638 om die volledig opnieuw op te bouwen.

Steenbakkerijen

Het vroege bestaan van Ramskapelle is vermoedelijk te danken aan de aanwezigheid van Brugse steenovens in de buurt. Op 23 mei 1331 verkochten Marie en Pieter vander Weyde hun huis met een groot stuk grond, genaamd Aaishove, aan het Brugse Stadsbestuur. De grond was door de aanwezigheid van klei en turf op geringe diepte uitermate geschikt voor het maken van bakstenen. Het Stadsbestuur stelde deze eerste tegelrie onder toezicht van de meester van het Sint-Janshospitaal omdat het hospitaal al jaren over eigen steenbakkerijen beschikte. De eerste stenen die in het voorjaar van 1332 gebakken werden, dienden voor de bouw van twee steenovens. In die periode werden nog meer steenovens in de driehoek Dudzele/Lissewege/Ramskapelle opgericht. De karelen (vierkanten gebakken stenen) konden immers gemakkelijk via de Noordwatergang naar Brugge verscheept worden. De gebroeders Clauwaert zorgden voor de verdere uitbating van de steenovens.

Er werden miljoenen stenen gebakken, die naar Brugge verscheept werden en dienden voor de bouw van de stadsomwalling, de poorten en een groot aantal bruggen en kaaien. Het werk in de steenovens werd gedaan door mensen die in barakken op de terreinen leefden. De molen met bijhorende bakkerij werd dan ook vermoedelijk gebouwd om die mensen van voedsel te voorzien. Voor de 16de eeuw was de meeste poldergrond in Ramskapelle al uitgebakken, waardoor de stenenproductie stilviel. Omstreeks 1800 ontstond een nieuwe steenoven, die tot het begin van de 20ste eeuw actief was.

Ramskapelle - For Freedom Museum

Het For Freedom Museum brengt op een bruisende en realistische wijze de sombere tijden van de Tweede Wereldoorlog in beeld. Geen enkele inwoner uit de Zwinstreek en West-Zeeuws-Vlaanderen bleef tussen 1940 en 1944 gespaard van repressie en ontbering. Deze zwarte periode in onze geschiedenis vormt het hoofdthema van het museum. In tegenstelling tot andere musea evoqueert For Freedom in zeer natuurgetrouwe decors de verschillende facetten van WO II. De sfeer ademt de bezetting, vervolging en bevrijding van de oorlog uit. Als bezoeker word je werkelijk ondergedompeld in de donkere bladzijden van onze geschiedenis tussen 10 mei 1940, de eerste dag van de bezetting, en 1 november 1944, de verlossende datum van de bevrijding van onze regio.

September 1944

'La Belgique est libérée!'... niets is minder waar.

Opstormende Britse, Canadese en Poolse tankeenheden bevrijden in recordtempo Ieper, Roeselare, Brussel, Gent en Antwerpen. Eens in Frankrijk, de Somme over, lijkt niets of niemand de geallieerde stormram te kunnen stoppen. Duitse troepen vluchten ongeordend en zwaar gehavend door onze streek richting 'Heimat'. Duizenden slagen er echter in om via Breskens over Walcheren en Zuid-Beveland te ontkomen.

De geallieerden zetten een ambitieuze luchtlandingsoperatie op touw. Landingstroepen moeten vijf bruggen tussen Leopoldsburg in België en Arnhem in Nederland veroveren, terwijl tankeenheden de gebieden tussen de bruggen moeten innemen. Dit zal de geallieerden in staat stellen om het industriële hart van Duitsland in een mum van tijd te treffen. De bruggen over de Rijn in Arnhem worden echter niet op tijd door de geallieerde tanks ontzet. Ja, Arnhem bleek een brug te ver te zijn...

Eind september 1944 werkt het geallieerde hoofdkwartier 'Operation Switchback' uit om de monding van de Schelde vrij te maken. Hiervoor moet Zuid-Beveland en Walcheren van de rest van Nederland geïsoleerd worden en de 'Scheldt Pocket' - het gebied dat door het Leopoldkanaal, de Schelde en de Noordzee afgebakend was - vrijgemaakt worden.

Dat dit geen sinecure zal zijn hebben de Canadese troepen snel door. Onder zeer slechte weersomstandigheden, waardoor luchtmachtondersteuning zeer beperkt blijft, ploeteren eenheden van de '3rd Canadian Infantry Division' onder het bevel van Gen-Maj. Dan Spry door onze Zwinvlakte om Knokke-Heist en Zeebrugge op 1, 2 en 3 november 1944 te bevrijden.

Eenheden van de '2nd Canadian Infantry Division' slagen erin na zeer harde gevechten om via Zuid-Beveland naar de verbinding met Walcheren op te rukken. Een Schotse Divisie (52nd Lowland Division) steekt de Schelde over en landt in Walcheren om door te stoten naar Vlissingen. Op 1 november landen zelfs Commando's op de kust van West-Walcheren.

Al deze inspanningen zijn nodig om de Duitse kanonnen van Vlissingen, Cadzand en Duinbergen het zwijgen op te leggen. De haven van Antwerpen die met de hulp van het verzet begin september vrijwel intact in Britse handen is gevallen, moet absoluut benut worden. Maar dokken, kaaien, kranen, opslagplaatsen, benzinetanks liggen er verweesd bij, zolang beide oevers van de Schelde in Duitse handen blijven.

Onze Canadese bevrijders steken op 6 oktober 1944 te Strobrugge met vouwbootjes het Leopoldkanaal over en proberen voor Eede een bruggenhoofd te vestigen. Dit lukt nauwelijks omdat de Duitse troepen zich met ongelooflijke moed verdedigen. Drie dagen later landt een tweede brigade van over de Braakman op de stranden in de omgeving van Biervliet. Daarvoor worden amfibie voertuigen aangewend die voorheen enkel in de Pacific ingezet zijn. Nog een dag later landt een derde brigade op diezelfde stranden.

Moeizaam maar zeker bevrijden de Canadezen, bijgestaan door Britse tankeenheden, polder per polder, gehucht per gehucht, dorp per dorp. Biervliet, Hoofdplaat, Nummer Een, Breskens, Oostburg, Nieuwvliet, IJzendijke, Groede, Cadzand, Aardenburg en Sluis blijven voor eeuwig in het geheugen van vele veteranen gegrift.

De Duitse troepen hebben tijd gehad om de streek te verdedigen en de strijd voor te bereiden. Daartoe worden vele polders gewoon onder water gezet waardoor luchtlandingsoperaties bemoeilijkt worden maar waardoor de bevrijders vooral verplicht worden op de dijken op te rukken. Het zijn taaië, in de strijd geharde Oostfrontveteranen die respect afdwingen en meester zijn in het uitvoeren van tactische krijgsspellen.

Na weken van uitputtende gevechten naderen de geallieerden

het grensdorp Retranchement. De brug is er door Duitsers opgeblazen waardoor de bouw van een noodbrug zich opdringt. Genisten klaren deze opdracht onder continue beschietingen van achter de Internationale Dijk. Op hetzelfde tijdstip steken moedige infanterie-eenheden het uitwateringskanaal over om verder op te rukken naar Knokke. Deze badstad zit op dat ogenblik overvol vluchtelingen. Heist is volledig geëvacueerd en vele mensen uit de aangrenzende poldergemeenten vinden er een tijdelijk onderkomen. Dankzij de inspanningen van vele civiele instanties heeft iedereen een dak boven het hoofd en kunnen de vele monden toch gevoed worden.

Uiteindelijk wordt in de duinen van Zeebrugge op 3 november 1944 de laatste witte vlag geplant. De monding van de Schelde is vrij. De Duitse bezetter is verslagen en duizenden soldaten zijn krijgsgevangen genomen, maar dit succes is niet zonder slag of stoot gegaan. Vele Canadese en Britse soldaten sneuvelen op Zuid-Beveland, Walcheren en in de Zwinvlakte.

Eindelijk kan werk gemaakt worden van de openstelling van de Schelde. Wrakken, mijnen en obstakels worden verwijderd. Het eerste liberty-ship, de 'Fort Cataracu', vaart op 28 november de haven van Antwerpen binnen. De geallieerde aanvoerlijnen worden hierdoor met 600 km ingekort. De vooruitzichten zijn bijgevolg minder somber.

Westkapelle - Wandeling: Fort Sint-Donaas

Fort Sint-Donaas is een site op de grens van Westkapelle (Knokke-Heist) en (Hoeke) Damme bestaande uit de resten van het fort van 1605, resten van het noordelijk hoornwerk met zwaluwstaart en de twee redoutes, die in 1704 aan het fort werden toegevoegd, en bunkers uit de Eerste Wereldoorlog. Ze zijn nog zichtbaar in de perceelstructuur en in de opvallende reliëfverschillen. Het hoornwerk in de vorm van een zwaluwstaart bleef goed bewaard op het terrein. Het Oud Fort Sint-Donaas is een natuurgebied. In de onmiddellijke nabijheid heeft Natuurpunt vanaf 1998 gronden – ondermeer grote 20ste-eeuwse kleiputten – gekocht die het natuurgebied Sint-Donaaspolder vormen. Een afwisseling van hoge, droge plaatsen en natte grachten vormt de basis van een heel karakteristiek dieren- en plantenleven.

Toen in 1604 Prins Maurits van Nassau en de Hollanders Sluis en Aardenburg innamen, heerste de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) tussen Spanje en de Noordelijke Nederlanden in alle hevigheid in de regio. In die periode werden in de streek heel wat versterkingen gebouwd langs beide zijden van het front.

Het bolwerk Sint-Donaas was een vierzijdig gebastioneerd fort uit aarde en maakte deel uit van een driehoekige configuratie van versterkingen. Hierbij vormde Fort Sint-Donaas het speerpunt, aangelegd dwars op de aanvoerlijn van de Verse Vaart (1550-1566). De kleinere forten van Sint-Frederik (op de 'sluis van 1590', Westkapelle) en Sint-Job (op de sluis van Zuid-over-de-Lieve, Lapscheure) werden in een teruggeschoven positie naast de bestaande dijken opgetrokken. De forten beschermden respectievelijk de strategisch belangrijke sluis Sint-Donaas ten oosten van het fort, de Zwarte Sluis (Hoeke) en de Blauwe Sluis (Lapscheure). Het stelde de Spanjaarden ook in staat om de scheepvaart tussen Sluis en Brugge (via de Verse en Zoute vaart) te controleren.

Het Verdrag van Munster (1648) voorzag in het slechten van de forten aan beide zijden van de grens, wat in de praktijk betekende het laten vervallen ervan. Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1714) bezetten Franse troepen in 1701 het fort. Het werd daarop aangepast naar de plannen van ingenieur Menno van Coehoorn (1641-1704), met de aanleg van een hoornwerk met een zwaluwstaart ten noordwesten en een tweetal redoutes ten zuiden. In 1705 werd Fort Sint-Donaas samen met Fort Isabella heroverd werd door

de Nederlandse troepen onder leiding van Spar. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) werd het fort door Franse troepen ingenomen. Het bezette fort werd in 1783 veroverd door Oostenrijkse troepen, die onmiddellijk startte met de afbraak.

Wat toch nog restte van Fort Sint-Donaas werd in 1813 grotendeels vernield door de aanleg van de Damse Vaart. Daarbij bleven enkel de twee noordelijke bastions bewaard. Deze sneuvelden echter bij de grootschalige kleiwinning die zich na de Tweede Wereldoorlog langs de Damse Vaart ontwikkelde. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden bunkers op de site van het fort gebouwd.

Cantelmolinie

De Cantelmolinie is gelegen nabij de Belgisch-Nederlandse grens, tussen de dorpskernen van Westkapelle (België) en Sint-Anna ter Muiden (Nederland). De linie loopt noord-zuidwaarts van het Oud Fort Isabella (De Vrede) tot het Oud Fort Sint-Donaas aan de Damse Vaart. De Cantelmolinie is beschermd als landschap op 18 november 1991. De linie is nog in het landschap te zien. De redans zijn herkenbaar in de loop van sloten. De redoutes zijn verdwenen.

Graaf Paul-Bernard de Fontaine liet onder andere het Fort Sint-Isabella (1622) bouwen en verbond beide forten in 1632 door een doorlopende linie, die bestond uit een wal en een gracht met zeven redans op een onderlinge afstand van 150 meter. Langs de linie werden een aantal kleinere redoutes gebouwd. Ter verdediging daarvan bouwde hij nog verschillende andere forten waaronder het Fort Sint-Anna.

Generaal Andrea de Cantelmo, gouverneur van Vlaanderen, herstelde en verzwaarde in 1640 de linie, vandaar ook de huidige naam. Lang heeft deze linie niet gefunctioneerd, want door de Vrede van Münster (1648) verviel de noodzaak ervan. De forten werden nog wel gebruikt, maar in 1678 werd Fort Isabella afgeschreven. In het kader van de Spaanse Successieoorlog werd het weer in gebruik genomen, maar tijdens deze strijd werd het verwoest. De linie evenals het kanaal zelf bleef sinds 1640 grotendeels ongewijzigd.

Westkapelle - Fietstocht: Spaanse en Staatse Forten

De Staats-Spaanse Linies zijn de restanten van 16de en 17de eeuwse militaire verdedigingswerken die zijn aangelegd tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en de Spaanse Successieoorlog (1702-1713). In het grensgebied van Zeeuws-Vlaanderen en Oost- en West-Vlaanderen liggen vestingstadjes, versterkingen en linies. De linies speelden niet alleen een belangrijke rol in de bepaling van de landsgrenzen tussen Nederland en België, maar ook in de verdere geschiedenis van de twee landen. Een deel van deze linies en vestingen is nog duidelijk in het landschap aanwezig.

Fort Isabella

De militarisering van de site waar nu de Hazegrassluis en de betonnen bunkers aanwezig zijn, start eind 16de eeuw met de aanleg van Fort Sint-Marcus of Fort Sint-Clara. Na het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) worden de Spaanse vijandigheden en de Staatse infiltraties hervat. De Spanjaarden bouwen in 1622 Fort Isabellafort, eigenlijk een versterkte sluis. Het is een typisch voorbeeld van de nieuwe vestingbouw van de Tachtigjarige Oorlog. De bastions op de aarden wallen worden zodanig opgetrokken dat het onmogelijk is om het veelhoekige fort ongemerkt te naderen. Buiten de gracht ligt het glacis, een boomloos, zacht hellend vlak waarop de aanvaller geen dekking vindt. De verdediger van de vesting kan zich ongemerkt opstellen en verplaatsen achter de wallen aan beide zijden van de gracht. Na het Verdrag van Münster wordt Fort Isabelle sterk verwaarloosd. Dit maakt de bouw van een nieuwe sluis nodig. De Nieuwe Eyensluis wordt gebouwd in 1657 ten noorden van het Isabellafort (onder de huidige rotonde aan de Hazegrasstraat/Retranchementstraat). Tegelijk begint de ontmanteling van de oude sluis binnen het fort.

In het kader van de Spaanse Successieoorlog worden de nog resterende aardewerken uitgebouwd volgens het Franse gebastioneerde systeem. In 1702 wordt het fort veroverd door de Nederlandse troepen, die de sluis doorbreken in functie van een strategische inundatie. Deze ingreep zorgt ervoor dat het fort voorgoed zijn strategisch belang verliest, omdat een nieuwe afwatering wordt gezocht. Het fort is nog te herkennen in de percelenstructuur en als een weide waarvan de vier punten van de vroegere bastions hoger gelegen zijn. Hoewel de meeste hoogteverschillen in 1982 zijn genivelleerd, tonen opmetingen de hoogteverschillen nog duidelijk.

Hazegrassluis en Hazegrasfort

Nadat de Oostenrijkse Overheid onder Jozef II het Zwin veroverde op Nederland en de oude forten definitief ontmantelden, belemmerden de Nederlanders de afwatering van het grensgebied door de Passluis dicht te houden. De Oostenrijkse keizer gaf in 1784 de opdracht voor de bouw van de Hazegrassluis, een dubbele afwateringssluis van baksteen en kalksteen, waarvan de twee sluisen, elk met een breedte van 4,1 meter, door een tussenmuur werden gescheiden. Het geheel was gefundeerd op een houten raamwerk aangebracht in twee lagen en rustend op ingeheide palen. De Keizer besloot na een inspectiebezoek de sluis met een fort te beveiligen, het Hazegrasfort. In 1785 maakt het Ver-

drag van Fontainebleau een einde aan de geschillen. De nieuwe stellingen verliezen hun functie meteen. Het fort wordt in 1794 nog eens gebruikt door de Fransen in hun offensief tegen Zeeuws-Vlaanderen. Ook in de 19de eeuw is de site rond de sluis van strategisch belang. De restanten van het fort worden in het kader van de onafhankelijkheidsstrijd van België omgebouwd en hersteld als Leopoldfort. Een verdrag uit 1839 regelt de geschillen tussen Nederland en België. Het fort wordt verkocht. De stenen gebouwen worden tot een hoeve omgebouwd.

In de Eerste en Tweede Wereldoorlog wordt de plek rond de Nieuwe Hazegrassluis opnieuw een hele belangrijke locatie. Ter hoogte van het oude Hazegrasfort worden talrijke betonnen bunkers opgetrokken. In de Eerste Wereldoorlog wordt op deze plek een gedeelte van de Hollandstellung gebouwd. Deze heeft als doel een geallieerde landing op de Belgische of Nederlandse kust tegen te gaan. Deze bunkerlinie is een prototype, zowel op bouwkundig vlak, omdat hier voor het eerst gewapend beton in de bunkerbouw werd toegepast, als op vlak van militair defensief denken, omdat alle basisprincipes van het Duitse verdedigingsconcept hierin zijn verwerkt. Het bestaande steunpunt wordt in het kader van de uitbouw van de Atlantikwall vanaf 1941 verder bijgewerkt. De nieuwe bouwwerken omvatten twee geschutstellingen op een cirkelvormige onderbouw, een bijhorende munitiebunker en een ronde geschutstelling met een reeks manschapverblijven van baksteen en beton aangelegd op de driehoekige weide ten zuiden van de hoeve.

Retranchement

Voordat Retranchement (= verschansing) een rustig polderdorp werd, was het een belangrijk militair bolwerk die aan Staatse zijde de monding van het Zwin beheerste. Het Fort Terhofstede werd in 1604 aangelegd, en na aanpassingen in 1622 omgedoopt tot Fort Nassau. Het grote versterkingswerk Retranchement werd aangelegd in 1621, aan het einde van het Twaalfjarig Bestand. Het bestond uit twee forten: Nassau en Oranje, en twee wallen die de forten met elkaar verbonden. Later werden er nog aanpassingen gedaan. Het tweede fort – Fort Oranje - werd in hetzelfde jaar aangelegd, maar verdween later door een stormvloed in 1682, en is nu nog nauwelijks herkenbaar in het landschap. De hoge steile wallen, grachten en Fort Nassau zijn nog goed te zien. Even buiten Retranchement ligt de redoute Berchem, gebouwd in 1643 op de westelijke punt van de Bewesten Terhofstedepolder, ongeveer 1 km ten zuiden van het buurtschap Terhofstede. Aangezien in 1648 de Vrede van Münster werd gesloten, verviel de functie van deze versterking en ze werd al spoedig verlaten, waarna ze in verval raakte. In 1784 werd ze weer voor korte tijd in gebruik genomen. Inmiddels is de versterking weer in het landschap opgebouwd.

Sluis

In 1587 startten de Spanjaarden met het beleg van de vesting Sluis. De 'keuze' voor deze havenstad was ingegeven door de nood aan goede uitvalshavens voor de nakende expeditie van de Spaanse Armada op Engeland. Vanuit de stad Sluis waren de dijken ter verdediging doorgestoken. De aangewende belegeringstactiek was de omsingeling van de stad en het afsnijden van de bevoorrading. Na een hevige strijd gaf de stad Sluis zich op 5 augustus 1587 over. In 1604 waren de troepen van de Staatsen voldoende hersteld om een aanval op te starten met als inzet de havenstad Sluis en Westelijk Zeeuws-Vlaanderen. Deze actie kaderde in een poging om de havenstad Oostende, die al gedurende vier jaar onder beleg lag, te ontzetten. Rond de stad werd een indrukwekkende circumvallatie aangelegd. In augustus viel de stad Sluis in handen van de Staatsen. Oostende kwam echter hetzelfde jaar nog in Spaanse handen terecht. Spaanse pogingen om de stad opnieuw te veroveren werden afgeslagen. In 1747 en 1794 werd het nog even door Franse troepen ingenomen, in 1830 door Belgische opstandelingen. De vesting werd in 1816 opgeheven. De restanten van enkele poorten werden de afgelopen decennia hersteld. De omwalling is nog goed herkenbaar, inclusief de grachten. Je kunt bijna volledig rond de versterkte stad wandelen.

Infopunten

Sincfala, Museum van de Zwinstreek
Pannenstraat 140 – 8300 Knokke-Heist (deelgemeente Heist)
050 630 872

Dienst Toerisme Knokke
Zeedijk-Knokke 660 – 8300 Knokke-Heist (deelgemeente Knokke)
050 630 380

For Freedom Museum
Ramskapellestraat 91-93 – 8300 Knokke-Heist (deelgemeente Ramskapelle)
050 68 71 30

Lokaal Comité OMD Knokke-Heist

OMD - Lokaal Comité Knokke-Heist
Erfgoedcoördinatrice
Estelle Slegers
Pannenstraat 140
8300 Knokke-Heist
Tel: 050 630 872
E-mail: sincfala@knokke-heist.be
www.sincfala.be

Informatie over het gehele programma van Open Monumentendag Vlaanderen vind je op www.openmonumenten.be.

Gemeente Knokke-Heist

De OMD-activiteiten in de gemeente Knokke-Heist worden georganiseerd onder de algemene leiding van schepenen van Erfgoed, Danny Lannoy en directeur Vrijetijd, Fons Theerens.

Open Monumentendag Vlaanderen is een initiatief van:

In samenwerking met:

